

15. 잭 런던. 잭 런던의 조선사람 옛보기. 1904년 러일전쟁 종군기. – 서울, 2011. – 256 면.
16. London Ch. The Book of Jack London. – Vol. I. – New York, 1921. – 422 p.
17. London Ch. The Book of Jack London. – Vol. II. – New York, 1921. – 414 p.
18. Hamilton D.M. «The tools of my trade»: the annotated books in Jack London’s library. – Seattle, 1986. – 326 p.
19. Griffis W.E. Corea. The Hermit Nation. – London, 1882. – 462 p.
20. London J. When God Laughs and Other Stories. – New York, 1911. – 319 p.
21. London J. The Star Rover. – New York, 1915. – 329 p.
22. Hamel H. An Account of the Shipwreck of a Dutch Vessel on the Coast of the Isle of Quelpaert, Together with the Description of the Kingdom of Corea // Churchill A. A Collection of voyages and travels. – Vol. IV. – London, 1732. – P. 573–595.

УДК 801.81:821161.2

Гайдученко Л.В.
(Київ, Україна)

СВІТОГЛЯДНІ ОРІЄНТИРИ МАЛОРОСІВ БУКОВИНИ В МІФОЛОГІЧНИХ ТА ХРИСТІАНСЬКИХ ЛЕГЕНДАХ У ЗАПИСАХ Л.А. ШТАУФЕ-СИМИГІНОВИЧА

У статті досліджуються світоглядні позиції малоросів, які проживали в Буковині в другій половині XIX століття, на основі вивчення їхніх міфологічних та християнських легенд, записаних німцем Людвігом Адольфом Штауфе-Симигіновичем і виданих німецькою мовою в зібранні під назвою «Народні легенди з Буковини».

Ключові слова: міфологічні легенди, християнські легенди, світогляд, неказкова проза.

В статье исследуются мировоззренческие ориентиры малороссов, которые проживали на Буковине во второй половине XIX столетия, на основе изучения их мифологических и христианских легенд, записанных немцем Людвигом Адольфом Штауфе-Симигіновичем и изданных на немецком языке в собрании под названием «Народные легенды из Буковины».

Ключевые слова: мифологические легенды, христианские легенды, мировоззренческие ориентиры, неказочная проза.

The article highlights the main world views of the Little Russians, who lived in Bukovina in the second half of the XIX century. The analysis is done on the material of the mythological and religious legends, which had been documented by the German Ludwig Adolf Staufe-Simiginowicz and published in the collection with a title “Folk Legends from Bukovina”.

Key words: mythological legends, religious legends, world views, tales.

Буковинець німецького походження Людвіг Адольф Штауфе-Симигинович (1832–1901) належить до невеликої кількості дослідників, які попри свою етнічну приналежність до невеликої національної меншини спромоглися зробити колосальний внесок у розбудову науки тієї держави, де вони проживали. Такою виявилася та достеменно неоціненна праця на ниві збирання уснопоетичної творчості народів, які, як і Штауфе, проживали на території Буковини, яка на той час на правах широкої автономії входила до складу Австро-Угорської імперії. У виданій ним 1885 року збірці народнопоетичних текстів під назвою «Народні легенди з Буковини» («Volkssagen aus der Bukowyna») були представлені власноруч записані Штауфе тексти нарративів народів, які компактними групами населяли тогочасну Буковину. Суттєвою вадою записів народнопоетичного слова відома дослідниця життєвого та творчого шляху Л.А. Штауфе Х. Штайн називає відсутність відомостей про інформантів, а також даних про місце та час їхнього запису [1: 622], що загалом відбиває загальні збиральницькі традиції, характерні для другої половини XIX століття.

Серед представлених у зібранні 120 текстів народнопоетичного слова, як малоросійські визначаються збирачем більша половина – 68 записів. Із них 43 тексти Л.А. Штауфе характеризує як питома малоросійські, решта 25 були поширеними також і серед представників інших етнічних груп, переважно румунів. Зазначені зразки неказкової прози буковинців вмістять до кінця не вивчені джерела світобачення малоросів Буковини, відтворюють особливості їхньої картини світу, на основі якої формувалися моральні, культурні, етнічні цінності. На превеликий жаль, саме ці тексти опинилися поза увагою фольклористичних досліджень, які на фоні сучасних антропоцентричних тенденцій в гуманітаристиці містять особливо вагомий матеріал для вивчення. Це в свою чергу визначає актуальність порушеної у статті проблеми. Основна мета розвідки – виділити національні світоглядні орієнтири, зафіксовані в міфологічних та християнських легендах малоросів Буковини, записаних Л.А. Штауфе-Симигиновичем у другій половині XIX століття в межах такого поліетнічного середовища, яким було населення Буковини другої половини XIX століття, де на той час компактно проживали як малороси, румуни, німці, так і євреї, поляки [3: 21].

За жанром згадані епічні прозові наративи або, за іншою термінологією, тексти неказкової прози [2: 232] належать до історичних переказів, народних оповідань, міфологічних та християнських легенд. Якщо власне малоросійських історичних переказів та народних оповідань у збірці Л.А. Штауфе-Симигиновича не так вже й багато, – не більше чверті, – то міфологічних та релігійних легенд набагато більше.

Міфологічні легенди малоросів Буковини представлені численними епічними нарративами про чортів, велетнів, про душі мерців, що оживають, про зустріч із володарями підземного царства про незрозумілі надприродні явища акустичної та візуальної природи. Чи не найбільша кількість нарративів малоросів присвячено розповідям про чортів та злих духів. Варто зазначити, що образ чорта в буковинських легендах не виглядає чіткою протилежністю до сил добра. Зокрема, у міфологічній легенді «Приємні чорти» останні постають як гарні опікуни полишеної дитини, яку жінка, що прийшла до них у печеру, не встигла винести і яку після її повернення через рік вона знайшла доглянутою та ситою [4: 40]. Подекуди чорти виявляють себе розсудливими, справедливими та чесними суддями, які карають тих, хто провинився, і винагороджують тих, хто цього заслужив. Як напри-

клад, у легенді «Дотримуй слова», яка за своєю дидактичністю більше нагадує притчу, де чорт відвернувся від селянина, який після угоди з ним віддавати йому десяту частину від своїх заробітків, які дісталися йому не без допомоги темних сил, відмовся ділитися заробленим, за що чорт позбавив його наданих благ зі словами про те, що з такою совістю селянин і Богові не був потрібний, у якого він свого часу теж просив допомоги, а тепер селянин став назадо поганий і для нього, чорта [4: 58].

До інших істот, які зустрічаються на сторінках неказкової прози, записаної Л.А. Штауфе від малоросів, належить так званий «злий дух» (der böse Geist), під яким, в окремих текстах малася на увазі демонологічна істота блуд, який мав звичку водити людину по колу без усвідомлення нею цього [5] і зустріч з яким передвікала в буковинських легендах нещастя, а подекуди й смерть, як наприклад, зустріч з т. зв. «карликом» у легенді «На роздоріжжі», де він водив перехожого аж до ранку, після чого наляканий чоловік встановив на тому перехресті хрест.

Одними із міфологічних персонажів міфологічних легенд малоросів стали велетні. В основному ці істоти в досліджуваних текстах жили окремо від людей, не проявляючи до них ані войовничих, ані дружніх стосунків, як наприклад, у легенді «Два пагорби» [4: 80]. В іншому наративі про велетнів «Кам'яна гора під Качанкою» зустрічаємо втілення типово міфологічного мотиву про загибель велетнів від руки Бога [4: 13].

Прикладом легенди про душі померлих можна назвати текст «Три судді» [4: 20], в якому покійники постають справедливими та чесними суддями людських вчинків, що було для них зовсім нетипово за життя. Як і ведеться у фольклорних текстах, неспокій душі померлого малороси Буковини пов'язують чи з неморальною, з точки зору оповідачів, поведінкою людини за її життя (як в наведеному вище тексті) чи з недотриманням родичами встановлених поховальних обрядів, однак з проведенням необхідних ритуалів та вчиненням відповідних дій душа заспокоюється і більше не турбує живих, як наприклад, у тексті «Погана платня» [4: 26]. Привиди душ померлих з'являються переважно в місцях, де вони загинули, які намагаються оминати ті, хто знає про те, що там відбувається. Подекуди душа померлого втілюється в образи kota чи собаки, як у міфологічній легенді «Привид біля джерела», де привид дівчини щоночі блукає біля джерела, звинувачуючи матір у своїй смерті через небажання одружуватися з нелюбом [4: 33].

У запропонованих Л.А. Штауфе зразках народної неказкової прози надзвичайно різноманітно відтворено численні надприродні явища, які супроводжуються певними акустичними або/та візуальними ефектами, а тому викликають особливий страх у свідків. Майже завжди описані явища відбуваються в сакральний час (здебільшого, опівночі, на повний місяць, також у зв'язку з певними святами, як от на другий день Трійці – Розирги) і мають певний цикл повторювань (щороку в певний день, щодня в певний час, зокрема, вночі, тощо). До сакральних місць, на яких відбуваються фантазмагоричні видіння, у записаних Л.А. Штауфе легендах належать: перехрестя доріг, власне дорога, яка йде по безлюдній місцевості, певна хага, а також місця біля води, озера, водойми. Так, наприклад, в легенді «Потонула упряж» оповідається про озеро, через яке колись хотів проїхати багач на білих конях і його разом з каретою та кучером змило водою, через що тепер опівночі на молодий місяць перехожі чують і бачать, як з води виринають четверо запряжених коней [4: 24].

Тема потойбічного світу постає в кількох легендах у записах Л.А. Штауфе. В основі легенди «Граф» покладено мотив спокуси графським сином дружини свого підданого, в результаті чого її чоловік вбиває молодого дворянина і відтак змушений зустрітися з володарем підземного царства з тим, щоб почути останні слова покійної дружини графа, і лише передача графові її останніх пророчих слів рятує чоловіка від смерті за вбивство.

Малороси Буковини вірили, що дію злої сили можна відвернути чи спинити, а стривоженим душам померлих дати нарешті спокій, – для цього використовували певні ритуали. Один з таких обрядів описаний, наприклад, в легенді «Охоронець покійного», в якій винайнятий для перебування біля покійного в першу ніч після смерті старий здійснює обряд нашіптування за вогнем, щоб не настала його власна смерть, напророкована йому хлопчиком-захисником померлого. Серед інших обрядів у текстах Л.А. Штауфе зустрічається зокрема ритуал з волоссям, яке жінка відрізає з голови привида і тим самим звільняє його з такого образу, за що на ранок отримує грошову винагороду («Винайнятий будинок»). Цікавим з етнографічної точки зору є описаний Л.А. Штауфе в легенді «Дуброва» [4: 89] ритуал, спрямований на звільнення від чар блуда: подорожній, якого опівночі водила «маленька істота» по засніжених полях, почав збирати її сліди і, звільнений від чар, пішов собі своєю дорогою.

Серед інших персонажів міфологічних легенд, записаних серед малоросів Буковини, виділяється текст про язичницького короля Паулюка [4: 44], який, за народними переказами, був наділений надзвичайними, навіть казковими якостями: від його ретельного погляду займалося все, на що він був спрямований. Загалом такий мотив був відомий у грецькій, а пізніше римській міфологіях, звідки вони й були запозичені малоросами. Ще одним міфічним персонажем став народ рахмани, про який оповідається в однойменній легенді, поширеній як серед румунів, так і малоросів Буковини. У наративі йдеться про народ рахмани, який проживав у долині річки Буковина і який не знав, коли святкується Великдень, задля чого українці скидали у воду шкаралупи від крашанок, і, коли ті допливали до поселення рахманів, а це десь за чотири тижні, у них починалося свято, на яке в українців суворо заборонялося будь-що робити [6: 456].

Чи не найбільше зібраних Л.А. Штауфе епічних наративів належить до християнських легенд, в яких акцентується увага на християнській моралі та дотриманні Слова Божого і демонструються можливі покарання за порушення релігійних законів. Як і годиться жанру християнських легенд, записані Л.А. Штауфе тексти мають яскравий моралізаторський характер, спрямований на підтвердження віри та навернення до християнської етики. Серед християнських легенд, які за визначенням Л.А. Штауфе належали до малоросійських, за тематикою можна виділити наративи про покарання за гріхи, про вшанування певного місця як християнської святині через те, що там відбулися незвичайні події, про допомогу святих у певних життєвих епізодах. Так, наприклад, у легенді «Затонуле село» [4: 2] мова йде про мешканців села з ошатними будинками та прибраними городами, але через їхній розпусний стиль життя, Бог кинув їх у прірву, а на місці села утворилося болото. Серед інших гріхів, за які в наративах Л.А. Симигиновича, передбачалося покарання, слід назвати гріховні наміри графа щодо вподобаної ним молодій селянці («Покараний граф»), покаранням якого стала смерть від річки [4: 5]; кровозмішення через одруження брата з сестрою, за що молодят та їхніх гостей прямо під час вінчання поглинула земля («Брат і сестра» [4: 10]); недотримання християнських

норм, за якими, наприклад, суворо забороняється працювати на свята, зокрема, на Великдень (легенда «У Великодню неділю» [4: 28]), відсутність чіткого розподілу релігійних та світських норм поведінки, наприклад, щодо неналежного поводження в храмі («Суховерча» [4: 40]), а також братовбивство, жадібність та ненаситність.

Утвердження християнської віри звучить у легендах малоросів через зображення сили християнських заповідей та традицій. Так, суворо дотримання християнських норм позбавляло негативного впливу злих сил та утверджувало силу віри. До таких основних постульованих християнською традицією атрибутів віри належить, зокрема, молитва, яка допомагала у небезпечних ситуаціях, а також при появі привидів, дотримання постів та відповідних ритуалів. Так, у легенді «Нічна поїздка» молитва допомогла селянину продовжити свою нічну подорож додому [4: 88]. Завдяки дотриманню посту родичам покійного вдалося втихомирити привида померлого багача, якого за несправедливе поводження селяни прокляли і який сновигав щонаочі по селу («Злий пан» [4: 107]).

Як і міфологічні легенди, християнські наративи містять в сюжеті атрибути надприродного, чарівного, що мають на меті переконати слухачів в існуванні вищої сили, яку не можна пояснити розумом, однаке її вияви можна сприйняти через органи чуттів, найчастіше почути або побачити. До таких сюжетів належать, наприклад, тексти про феномени аудіальної та/або візуальної природи, свідками яких можна стати в певному місці в певний час, виникнення яких пов'язано найчастіше з порушенням певних християнських норм. Так, в християнській легенді «У Великодню неділю» вказано, що на місці, де земля поглинула селянина-грішника, і дотепер чуються «гей», з яким він жене на поле своїх віслюків у Великодню неділю. До таких візуальних феноменів у християнських легендах малоросів належать раптова з'ява святих в певному місці та, як правило, наступне вшанування цих місць: будівництво каплиці, встановлення хреста. У наративі «Хрещатику» [4: 110] образ Божої Матері з'явився на пустирі перед пастухами, де невдовзі зробили церкву. У деяких християнських легендах, як наприклад, «Янгол-охоронець», йдеться про з'яву святих з метою надання допомоги, як от святий Деметр в образі кремезного чоловіка з мечем і вогнем у руках допоміг відігнати турків від невеликого села на Буковині [4: 25]. Про вшанування місця, де мали місце незрозумілі явища, які пов'язуються в народі з темними силами, йдеться в низці легенд, в яких оповідається історія встановлення здебільшого хреста чи трьох хрестів на місці появи таких явищ на знак освячення та убезпечення від зустрічі з ними в майбутньому. Так, наприклад, у легенді «Хрест біля Горці» хрест поставлено на місці появи перед подорожнім п'ятьох котів, які подалися було за ним, але він відмовився взяти їх додому і вони зникли.

Таким чином, міфологічні та християнські легенди малоросів, записані та опубліковані буковинським німцем Л.А. Штауфе-Симигиновичем, відтворюють складні світоглядні орієнтири представників цієї етнічної групи. Основним джерелами формування світогляду малоросів Буковини другої половини XIX століття, як засвідчує вивчення їхніх міфологічних та християнських легенд, стали антична міфологія, народні вірування українців, а також християнські традиції. Якщо міфологічні легенди репрезентують зв'язок національних світоглядних позицій малоросів з античною традицією, з одного боку, а також з давніми віруваннями їхніх дідів-прадідів, з іншого, то в християнських легендах закріплено релігійно постульовані форми взаємовідносин та організації життя. Однаке в легендах обох типів фіксується перевага візуально-аудіального сприйняття над

осмисленням дійсності розумом, раціональним шляхом, що було глибоко вкорінено в світогляді буковинського малороса другої половини ХІХ століття.

До перспектив подальших досліджень належить порівняння отриманих результатів з іншими записами народних легенд українців Буковини відповідного історичного періоду.

ЛІТЕРАТУРА

1. Stein H. Ludwig Adolf Staufe-Simiginowicz – ein Volks- und Landeskundler aus der Bukowina in der 2. Hälfte des 19. Jahrhunderts// Romania occidentalis – Romania orientalis. – / Branda A., Cuceu I. – Cluj-Napoca, 2009. – С. 617-633.

2. Росовецький С.К. Український фольклор у теоретичному висвітленні : підручник. – К. : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2008. – 623 с.

3. Мойсей А.А. Аграрні звичаї та обряди у народному календарі східнороманського населення Буковини. – Чернівці : Друк-Арт, 2010. – 304 с.

4. Staufe-Simiginowitsch L.A. Volkssagen aus der Bukowyna. – Chernowitz: Heinrich Pandini Verlag, 1885. – 159 S.

5. Блуд. Українська міфологія – [Ел. ресурс]. – Режим доступу : <http://ukrajinoznavstvo.org.ua>.

6. Жайворонок В. В. Знаки української етнокультури : словник-довідник. — К. : Довіра, 2006. — С. 495.

УДК 821.111

Ковтуненко Е.Н.
(Макеевка, Україна)

ИЕРАРХИЯ ЦЕННОСТЕЙ В РОМАНЕ А. БАЙЕТТ «ОБЛАДАТЬ»

Стаття присвячена аналізу парадигми авторських цінностей у романі А.Байетт «Possession». Зроблена спроба систематизації, виявлення пріоритетів письменниці, а також засобів їх реалізації у художньому творі.

Ключові слова: цінність, антицінність, творчість, художник, творець, ідеал, діалогізм, ієрархія, мотивація, культура.

Статья посвящена анализу парадигмы авторских ценностей в романе А.Байетт «Possession». Предпринята попытка систематизации, выявления приоритетов писательницы, а также способов их реализации в художественном произведении.

Ключевые слова: ценность, антиценность, творчество, художник, творец, идеал, диалогизм, иерархия, мотивация, культура.

The article deals with the analysis of a paradigm of the author's values in A.Byatt's novel "Possession". The attempt was given to systematization, identification of the author's priorities, as well as, to the means of realization them in the art work.

Key words: value, antivalue, creativity, artist, creator, ideal, dialogism, hierarchy, motivation, culture.